

the conducted research/work-up/, the structure of planning technology/technicology/ is certain/definite/, the questions of choice and possibility/potentialitie/ of change/varying/ of the educational program are considered.

Key words: perfection/triming/ of preparation of specialist, individual/first-aid/ educational route, pedagogical planning, planning of individual/first-aid/ educational route, elements of pedagogical activity

УДК 334.012.23(075.8).

В. В. Кулішов

Криворізький економічний інститут ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСВІТА В РЕАЛІЯХ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇЇ ПЕРЕВАГИ В ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

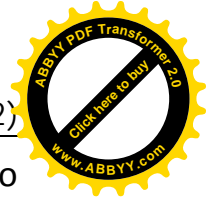
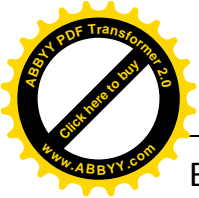
У статті розглянуто та досліджено питання сучасного розвитку середньої та вищої освіти в реаліях загальноєвропейського освітнього простору, проаналізовано тривалість навчання в системі середньої школи, визначено деякі напрями реформування та розвитку вищої освіти, шляхи оптимізації використання економічних знань і необхідність вивчення економіки у системі неперервної освіти.

Ключові слова: *освіта, економіка, економічна наука, економічні дисципліни, безперервна освіта, реформування, вища освіта, Болонський процес, середня школа, спеціалізація.*

Постановка проблеми. Визначною подією в історії освітянської галузі України, стало прийняття 28 червня 1996 р. Конституції незалежної України, у статті 53 якої зазначено: «Кожен має право на освіту. Повна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти в державних, комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання, надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [7].

Відповідно до законодавства України про освіту включає відповідні закони, до яких слід віднести: Закон України «Про освіту» [5], Закон України «Про вищу освіту» [3], Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4], Постанова «Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад» [13].

Аналіз актуальних досліджень. Становлення та розвиток економічної науки висвітлюють вітчизняні автори: І. О. Бланк [1], М. В. Вачевський, В. М. Мадзігон, Н. М. Примаченко [2], І. А. Зязюн [6], В. В. Кулішов [9],

В. М. Мадзігон [11], С. М. Панчишин [12], Е. В. Савельєв [14], А. Г. Савченко [15], В. І. Терес, О. Т. Шпак [16], які розкривають загальні основи економічної науки, що передбачається навчальними програми курсу «Економічна теорія».

Мета статті – розкрити питання становлення та розвитку вищої освіти молоді, її економічне виховання шляхом неперервної освіти – школа, професійно-технічне училище, коледж та ВНЗ із поглибленим вивченням економічних дисциплін, що є парадигмою нових технологій навчального процесу та формування професійних компетентностей студентів ВНЗ під час вивчення економічних дисциплін, які надає освіта в реаліях сьогодення.

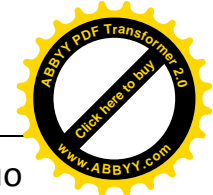
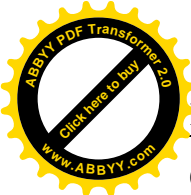
Виклад основного матеріалу. Встановлено, що в Україні діє 14 класичних, 45 технічних університетів, 30 академій, 72 інститути та 740 вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (училища, технікуми, коледжі), що перебувають у загальнодержавній власності. Крім цього, державну ліцензію отримало понад 90 вищих навчальних закладів, заснованих на інших формах власності.

Загальний контингент студентів становить понад півтора мільйона чоловік. Це дозволяє забезпечити місцями у вищих навчальних закладах близько 35% випускників загальноосвітніх закладів. На кожні 10 тисяч населення Україна має 170 студентів. Цей показник зберігається протягом останніх років.

У 134 вищих навчальних закладах та 197 науково-дослідних установах діє аспірантура, де навчається близько 14 тисяч аспірантів. У докторантурі, яка функціонує у 55 вищих навчальних закладах та 56 науково-дослідних установах, навчається близько 600 докторантів. В Україні діє 636 спеціалізованих вчених рад.

Незважаючи на зусилля суспільства та відповідних органів державної виконавчої влади, вища освіта перебуває нині у глибокій кризі. Катастрофічно не вистачає коштів. Спостерігається вплив педагогічних і викладацьких кадрів. Падає зацікавленість у набутті фундаментальної освіти. Різко знизилися вимоги до рівня освіченості, загальної культури, не вистачає підручників, посібників, інших засобів навчання.

Система безперервної освіти потребує глибокого системного реформування з метою збереження її потенціалу та обсягу підготовки фахівців, посилення державної підтримки пріоритетних напрямів освіти і науки, приведення у відповідність до найновіших світових досягнень

сучасної науки. Напрями реформування вищої освіти мають адекватно враховувати процеси реформування ринкових відносин та нормативних документів відносно Болонського процесу.

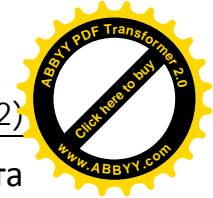
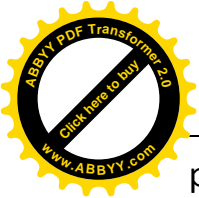
Доведено, що сьогодні людський розвиток – стратегічна мета кожної країни. Однією з проблем, на розв'язання яких спрямовані зусилля уряду України, є вдосконалення безперервної впродовж життя системи освіти. Зростає потреба в адаптації різних систем вищої освіти, їх конкурентоспроможності, а також можливості відповідати належним чином на виклики глобалізації.

Освіта має бути спрямована на повний розвиток особистості, зміцнювати повагу до прав людини, основних свобод і миру, давати змогу всім людям брати активну участь у побудові вільного і рівноправного суспільства. Академічна спільнота є одним із найважливіших органів, які утверджують і переносять з покоління в покоління інтелектуальні та культурні цінності. Вищі навчальні заклади мають функції і завдання як державні, так і міжнаціональні.

Прискорення людського розвитку можливе лише на основі міцних партнерських відносин між основними складовими суспільства (різними країнами), державними структурами всіх рівнів, громадським суспільством.

Європа створила загальноєвропейський освітній простір, межі якого задані Болонською декларацією. Болонська декларація та наступні нормативні акти передбачають створення єдиного європейського освітнього простору із збереженням усіх варіантів місцевих (національних) особливостей, але водночас необхідно виявити інваріанти, загальні для різних систем, що дозволяють інтегрувати ці системи. Болонський проект розвивається з 1988 р. За цей час уже виявлено багато етапів, відпрацьовано загальноєвропейські процедури постарифікації документів про освіту, можливість зіставлення та оцінювання в межах тарифної сітки спеціальності і кваліфікації спеціаліста, який закінчив ВНЗ в іншій країні.

У нинішніх умовах у європейському освітньому просторі виконується проект TUNING, тобто відбувається зіставлення та інтеграція навчальних програм, курсів, підручників тощо. На цьому етапі формується Європейська кваліфікаційна рамка (EuropeanQualificationFramework), залежно від якої будуть формуватися національні системи кваліфікації. За цими поняттями спостерігаються суттєві результати десятирічної загальноєвропейської

роботи, спрямованої на вироблення нових принципів освіти. Раніше освіта складалася із суми отриманих певних знань, умінь, навичок. Сьогодні світова глобалізація вимагає іншого підходу. З'явилося нове поняття «компетенція», яка забезпечує здатність до високопрофесійної поведінки, народжується на підставі взаємодії теоретичних знань, отриманих у ВНЗ, і технологій, які постійно змінюються. Європейська та національна кваліфікаційна рамка відповідно до ринкової економіки напрацьовується, передбачає, саме які компетенції необхідні людині на певному відрізку життя та кар'єри [10].

Україна у 2005 р. офіційно приєдналася до Болонського процесу, підписавши Болонську декларацію, взявши на себе чітко окреслені завдання.

Відзначимо кількісні характеристики освітніх систем європейських країн, що в подальшому дасть можливість дійти якнайоб'єктивніших висновків для вибору тих модернізованих кроків, які потребуватиме повний вступ України у Болонський процес.

У більшості європейських країн вступу до університету чи навчального закладу аналогічного рівня передує здобуття середньої освіти. В європейських статистичних джерелах міститься багато цікавих показників, найпростіші з яких – мінімальна тривалість навчального року в системі обов'язкової освіти, як зазначено в табл. 1.

Зауважимо, що наведені дані табл. 1 не дають можливості встановити, де загалом вчать довше від моменту вступу до школи і до заключних екзаменів, після успішної здачі яких учень отримує атестат про середню освіту й змогу подальшого вступу до навчальних закладів університетського рівня.

Таблиця 1

**Мінімальна тривалість навчального року середньої освіти в системі
найрозвиненіших країн світу**

Країна	Мінімальна тривалість навчального року, астрономічних годин	Країна	Мінімальна тривалість навчального року, астрономічних годин
Бельгія франкомовна	863	Північна Ірландія	760
Бельгія голландськомовна	890	Шотландія	958
Бельгія німецькомовна	849	Ісландія	746
Данія	783	Ліхтенштейн	910

Німеччина	764	Норвегія	795
Греція	793	Болгарія	721
Іспанія	906	Чехія	855
Франція	940	Естонія	721
Ірландія	826	Кіпр	821
Італія	941	Латвія	689
Люксембург	896	Литва	727
Нідерланди	983	Угорщина	707
Австрія	843	Мальта	835
Португалія	870	Польща	770
Фінляндія	703	Румунія	645
Швеція	741	Словенія	724
Англія і Уельс	874	Словаччина	748

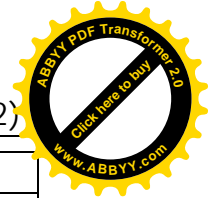
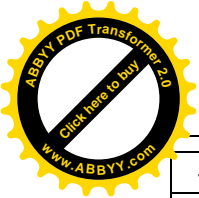
Наведені дані переконливо доводять, що абсолютна тривалість навчання в розвинених країнах Європи зазвичай на дві-три тисячі астрономічних годин перевищує показники України, а у країнах-лідерах Нідерланди і Люксембург навіть перевищує сумарну тривалість навчання українців у середній і вищій школі. Це пояснюється як великою тривалістю навчального року у цих країнах, так і приєднанням дошкільної підготовки до програми початкової школи, що й видовжує до захмарного загальний термін підготовки учнівської молоді до вищої освіти.

Тому проаналізуємо повну тривалість навчання в системі середньої освіти провідних європейських країн і порівняємо її з даними по Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Європейські країни та Україна: характеристики систем середньої освіти і повна тривалість навчання (1997/98 навчальний рік)

Країна	Тривалість повної середньої освіти, років (її структура)	Кількість навчальних днів			Повна тривалість навчання, астрономічних годин
		у віці 7 років	у віці 10 років	у старшому віці	
Австрія	12–13 (4+4+4)	180-214	180-214	180	min10020–max 11420
Англія і Уельс	13 (6+3+4)	190	190	190	11310
Бельгія	12–13 (6+2+4)	182	182	182	min 10200–max 11280
Греція	12 (6+3+3)	175	175	175	min 9000–max 9760
Данія	12–13 (9+3)	200	200	200	min 8940–max 11340
Ірландія	12 (6+3+3)	183	min 183	167	min 11300
Ісландія	14(10+4)	170	170	145	9890
Іспанія	12–13 (6+4+2)	180	180	175	min 10200-max 11000
Італія	13 (5+3+5)	min 200	min 200	min 200	min 11140-max 12930

Люксембург	13–14 (6+3+4)	212	212	216	12080
Нідерланди	14 (8+3+3)	200	200	200	12410
Німеччина	12–13 (4+5+3)	188	188	188	min 9950–max 11210
Норвегія	13 (10+)	190	190	190	10135
Португалія	12 (9+3)	175	175	160-192	min 9570–max 10520
Фінляндія	13 (1+9+4)	190	190	190	9380
Франція	12–13 (5+4+3)	180	180	180	min 10170–max 11130
Швеція	12 (9+3)	178-190	178-190	178	8200
Болгарія	12 (4+4+4)	160	165	180	min 8520–max 9860
Естонія	12 (9+3)	175	175	175	min 8680–max 8980
Польща	12(6+3+3)	184	184	184	8200
Угорщина	12(4+4+4)	185	185	185	min 8470–max 9660
Чехія	13 (5+4+4)	193	193	193	min 9750–max 10110
УКРАЇНА	10–11 (3+5+2)	152–156	154–162	158–164	min 7000–max 7600

Середня освіта в Україні жодною мірою не відповідає середньоєвропейським показникам, що становить близько 12,5 років повноцінного навчання і близько 10 тисяч астрономічних годин абсолютної тривалості навчання. До введення в Україні чотирирічної початкової школи усі 90-ті роки одні учні виконували програму цієї школи за три роки, інші за чотири.

В основній школі всі діти в Україні навчалися чотири роки – 5–8-й класи. Склавши ці два показники, отримаємо, що основна освіта в Україні тривала 7,33 року. Практично це збігається за роками семирічки, але майже на 25% поступається їй в астрономічній тривалості.

За період існування семирічки суботи були робочими, а літні канікули тривали лише два місяці (липень і серпень). Канікул у період навчального року було мало й вони тривали кілька днів. Нині діти не навчаються в суботу, святкові дні (державні і релігійні). У результаті доходимо невтішного висновку: за семирічок діти навчалися повних сім років, а в українській «восьмирічці» – дещо більше п'яти.

У такому самому стані і старша школа (чи середня). У цей період відбувається подальше відставання вітчизняної середньої освіти від європейської не лише щодо абсолютної тривалості навчання, а й щодо змісту.

В Європі старша середня школа пропонує учням диференційоване навчання, тобто коли вони поглиблено вивчають лише кілька предметів, що узгоджуються з профілем їх подальшої підготовки на обраному факультеті університету. Наприклад, майбутні економісти вивчають

поглиблено основи економіки, менеджмент, маркетинг, інформатику, фінанси і кредит, міжнародні відносини та ін.

У період до 2000 р. середня школа не мала такої глибокої спеціалізації, як у Великобританії чи Франції, проте вона була значно виразнішою, ніж сучасна середня школа України. Водночас за домовленістю розвинених країн Європи і Америки «світовий стандарт середньої освіти» передбачає дотримання двох найголовніших умов:

- денної форми навчання тривалістю щонайменше 12 років;
- профілізації впродовж трьох чи чотирьох останніх років навчання у школі.

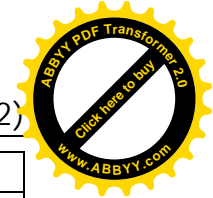
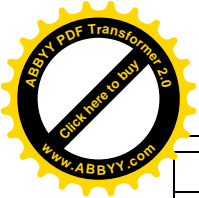
В Україні не дотримується жодна з двох умов – є лише кілька відсотків учнів у спеціалізованих школах або у класах з поглибленим вивченням одного–двох предметів. У Західній Європі таких учнів у 10–15 разів більше, як відзначають К. В. Корсак, І. О. Ластовченко [8].

На відміну від середньої школи, яка за роки незалежності України досягла лише поодиноких, а не системних успіхів, вітчизняна вища школа після періоду спаду почала розвиватися досить швидкими темпами. Порівняння чисельності студентів у закладах університетського рівня в Україні та Європі показано в табл. 3.

Таблиця 3

Кількість студентського контингенту закладів університетського рівня в Європейських країнах

Країна	Чисельність студентів у закладах університетського рівня, тис. осіб, за навчальним роками							
	1975/ 76	1980/ 81	1985/ 86	1990/ 91	1995/ 96	1997/ 98	1999/ 2000	2008/ 09
Австрія	97	125	174	206	239	247	261	
Бельгія	176	217	248	276	358	357	356	
Велико- британія	733	828	1033	1258	1821	1938	2024	
Греція	117	121	182	195	329	374	422	
Данія	97	115	125	151	167	183	189	
Ірландія	46	55	70	90	128	143	161	
Іспанія	548	696	934	1222	1592	1748	1829	
Італія	977	1126	1192	1452	1775	1869	1770	
Нідерланди	291	364	405	479	492	461	488	
Німеччина	1334	1515	1842	2049	2144	2098	2055	
Норвегія			89	143	181	183	191	
Португалія	89	90	118	185	320	352	374	
Фінляндія	90	113	128	165	214	250	270	

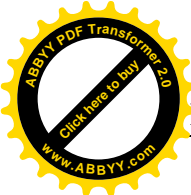

Франція	1053	1176	1358	1699	2091	2027	2015	
Швеція			183	193	261	281	347	
Болгарія						260	261	
Польща						1191	1580	
Угорщина						255	307	
Чехія						215	254	
Україна III-IV рівні					923	1109	1210	1844
Україна I-IV рівні				1638	1540	1636	1789	2437

За даними табл. 3, в Україні, на відміну від більшості країн Європи, вища освіта почала прискорено розвиватися лише з кінця 90-х років, коли на законодавчому рівні було ліквідовано більшість обмежень щодо навчання молоді за власний рахунок. Абсолютний розмір сектора вищої освіти сучасної України досить значний, ми поступаємося лише Росії і Франції, але на рівних змагаємося з Італією і Німеччиною, які мають більше населення. Нинішня ситуація України поліпшилась за рахунок охоплення університетською наукою учнівської молоді і збільшилась до 3,842%. За цим показником Україна увійшла в десятку європейських лідерів.

Слід відзначити, що вища освіта має відігравати важливу роль у сприянні соціальній єдності, зменшенні нерівності, підвищенні рівня знань, умінь і компетентностей у суспільстві. Політика держави у галузі освіти повинна бути спрямована на максимальне розкриття потенціалу людей з точки зору їх особистісного зростання та внеску в стале та демократичне суспільство знань.

Висновки. Основними принципами системи безперервної освіти в Україні відповідно до Закону «Про освіту» є доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність усіх умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадянського самоврядування в освіті.

Освіта повинна бути засобом позитивних соціальних змін. Як така, вона повинна співвідноситися із соціальною, економічно, політичною і культурною ситуацією у будь-якій країні, робити свій внесок у перетворення statusquo на повне досягнення всіх прав і свобод і бути як предмет для постійного оцінювання.

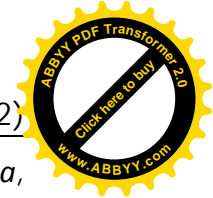
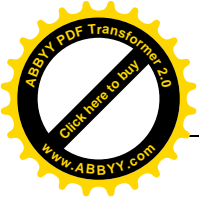
ЛІТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004, – 616 с.
2. Вачевський М. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції [монографія] / М. Вачевський. – К. : Професіонал, 2005. – 364 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» (17 січня 2002 р., №2984-11).
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (13 грудня 1991. № 1977-XII).
5. Закон України «Про освіту» (23 травня 1991 р. №1060-XII).
6. Зязюн І. А. Неперервна професійна освіта : проблеми пошуки, перспективи [монографія] / І. Зязюн. – К. : Віпол, 2000, – 636 с.
7. Конституція України. – К. : «Преса України», 1997, – 83 с.
8. Корсак К. В. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. / К. Корсак, І. Ластовченко. – К. : МАУП, 2007, – 352 с.
9. Кулішов В. В. Основи економічної теорії : підр. [для студ. вищ. закл. освіти]/ В. В. Кулішов. – Львів : Магнолія 2006, 2007. – 516 с.
10. Кулішов В. В. Фахова комунікативна компетенція як складова професійної компетентності майбутніх економістів : зб. наук. праць / В. В. Кулішов. – Кривий Ріг : ДПУ, 2011. – № 32. – С. 115–121.
11. Мадзігон В. М. Продуктивна педагогіка [монографія] В. Мадзігон. – К. : Вересень, 2004, – 324 с.
12. Панчишин С. М. Макроекономіка : навч. посіб. [для студ. вищ. закл. освіти]/ С. М. Панчишин. – К. : Либідь, 2001. – 526 с.
13. Постанова «Про затвердження Положення про державний вищий навчальний заклад» (від 5 вересня 1996 р. №1074).
14. Савельєв Е.В. Міжнародна економіка : підр. [для студ. вищ. закл. освіти]/ Е. В. Савельєв. – К. :Знання, 2008. – 622 с.
15. Савченко А. Г. Макроекономічна політика : навч. посіб. [для студ. вищ. закл. освіти]/ А. Г. Савченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 481 с.
16. Терес В. І. Педагогічне керівництво економічним вихованням учнів : навч.-метод. посіб./ В. Терес, О. Шпак. – Дрогобич : Вимір, 2003. – 108 с.

РЕЗЮМЕ

В.В. Кулишов. Образование в реалиях болонского процесса и ее преимущества в интеграции европейского образовательного пространства.

В статье рассмотрены и исследованы вопросы современного развития среднего и высшего образования в реалиях общеевропейского образовательного пространства, проанализировано продолжительность обучения в системе средней школы, определены некоторые направления реформирования и развития высшего образования, пути оптимизации использования экономических знаний и необходимость изучения экономики в системе непрерывного образования.

Ключевые слова: образование, экономика, экономическая наука, экономические дисциплины, непрерывное образование, реформирование, высшее образование, Болонский процесс, средняя школа, специализация.

SUMMARY

V. Kulishov. Education in the realities of the Bologna process and its advantages in the integration of the European educational area.

The article deals with the questions of modern development of secondary and higher education in reality of all European educational space. The term of secondary education has been analyzed. Some directions of reforming and developing and higher education have been determined. The ways of optimization of using economic knowledge and necessity to learn Economics in the system of continuous education have been introduced.

Key words: education, economy, Economics, economic disciplines, life-long education, reforming, higher education, the Bologna process, high school.

УДК 371.315.6:53

Ю. М. Мар'їнських

Шосткинський інститут
Сумського державного університету

МЕТОД УКРУПНЕННЯ ДИДАКТИЧНИХ ОДИНИЦЬ ЗАСВОЄННЯ В НАОЧНИХ ЗАСОБАХ

У статті розглянуто метод укрупнення дидактичних одиниць засвоєння в наочних засобах навчання. Викладена процедура структурування навчального матеріалу розробленими способами та прийомами за допомогою системоутворюючих навчальних елементів. Результати запропоновані у вигляді структурних навчальних таблиць повнокольорового зображення

Ключові слова: укрупнена дидактична одиниця, наочна структура навчальний елемент, методика засвоєння.

Постановка проблеми. Сьогодні знову виникає проблема подальшого вдосконалення технології укрупнення дидактичних одиниць (УДО) як найкоротшого шляху не лише в самостійності ухвалення рішень, але і ступеня засвоєння шкільних знань, формування навичок, умінь, залежно від рівня розумового розвитку в процесі навчання за даною дидактичною системою. Наростаючий потік інформації, зокрема й дидактичного призначення, який за долю секунди прочитується з різного роду носіїв інформації і подається в наочно-образному втіленні за допомогою комп'ютерних технологій і мультимедійних засобів, теж є свідченням цієї проблеми. У педагогічній практиці виникає необхідність в обробці значного обсягу змісту навчального матеріалу з метою цілісного уявлення з подальшим створенням такої технології навчання, яка забезпечує ріст знань завдяки активізації в навчальних підсвідомих